

УДК 1(091)(477)

DOI [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2026.2\(101\).01](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2026.2(101).01)

Віктор АНДРУЩЕНКО

доктор філософських наук,
член-кореспондент НАН, академік НАПН України, ректор
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0002-7997-5913>

ТИСЯЧОЛІТНЯ СПАДЩИНА: ЗРОБЛЕНО УКРАЇНЦЯМИ

Одним із головних завдань розвитку післявоєнної освіти є розширення і поглиблення у її змісті українознавчої складової. Її освоєння утверджувало б переконаність учнів та студентів у світовій величчї української культури, надбаннями якої користуються багато народів і культур світу. Колишні чужинські режими, за яких історично існувала й проти яких боролася Україна, зрощували негатив комплексу меншовартості української людини. З проголошенням незалежності цей негатив похитнувся. Однак його симптоми все ще животіють у здоровому тілі української культури. Багато хто у світі досі вважає наші досягнення російськими. Проте Україна історично виборола «своє місце під сонцем» як держава і народ, який створив і нарощує культуру цивілізаційного штибу, культуру високої людяності, значимості, перспективності. Нинішня звияжна боротьба українців проти російської агресії практично переконала світ: українці – народ працьовитий, розумний, творчий, здатен у разі необхідності постояти за себе й одночасно захистити Європу і світ від агресора. Важливо, щоб про це знали всі. І саме для цього означені наративи мають стати провідними в системі післявоєнної української освіти.

Ключові слова: людина, культура, цінності, історія, наука, освіта, українознавство.

Viktor ANDRUSHCHENKO

A THOUSAND-YEAR HERITAGE: MADE BY UKRAINIANS

One of the main tasks of the development of post-war education is to expand and deepen the Ukrainian-scientific component in its content. Its development would strengthen the conviction of pupils and students in the world greatness of Ukrainian culture, the achievements of which are enjoyed by many peoples and cultures of the world. The former foreign regimes under which Ukraine historically existed and with which it fought, fostered the negative image of the inferiority of the Ukrainian person. With the declaration of independence, this negative image was shaken. However, its symptoms still live in the healthy body of Ukrainian culture. Many in the world still consider our achievements to be Russian. However, Ukraine has historically won “its place under the sun” as a state and a people that has created and is building a culture of a civilizational type, a culture of high humanity, significance, and perspective. The current victorious struggle of Ukrainians against Russian aggression has practically convinced the world: Ukrainians are a hardworking, intelligent, creative people, capable, if necessary, of standing up for themselves and at the same time protecting Europe and the world from the aggressor. It is important that everyone knows about this. And for this reason, the aforementioned narratives should become leading in the system of post-war Ukrainian education.

Key words: man, culture, values, history, science, education, Ukrainian studies.

Післявоєнна українська освіта стоїть перед необхідністю не лише відновлення інфраструктури, а й глибинного переосмислення власних смислових підвалів. В умовах, коли суспільство шукає опори для внутрішньої згуртованості й цивілізаційного самовизначення, особливої ваги набуває питання: на якій культурній спадщині має ґрунтуватися формування нових поколінь? Відповідь на нього безпосередньо пов'язана зі здатністю освіти подолати успадковані стереотипи меншовартості й відкрити для учнів і студентів справжній масштаб того, що було створено українським народом упродовж тисячоліть.

Українська культура часто сприймається крізь призму історичних розривів, втрат і зовнішніх впливів. Такий погляд залишає в тіні її внутрішню тяглість, життєздатність і здатність до постійного оновлення. Тим часом саме ця тяглість, від глибинних витоків до сучасних її форм, становить потужний цивілізаційний ресурс, який післявоєнна освіта може і повинна зробити своїм змістовим ядром.

Розробленість проблеми. Від Г. Сковороди, Т. Шевченка та М. Драгоманова і до наших днів проблема завжди була у центрі уваги українських і зарубіжних дослідників. У контексті філософії освіти та виховання в наші дні її освоюють Т. Андрущенко, Л. Губерський, І. Бех, М. Бойченко, В. Кремень, О. Кубальський, В. Кушерець, Т. Лютий, В. Огнев'юк, Т. Олефіренко, Л. Панченко, С. Плохій, М. Попович, О. Рафальський, П. Саух, В. Сергійчук, С. Сисоєва, В. Смолій, В. Ткаченко, Н. Хамітов, Ю. Щербак та ін.

Мета статті – філософсько обґрунтувати необхідність розширення та поглиблення українознавчої складової в змісті післявоєнної української освіти шляхом розкриття цивілізаційного значення тисячолітньої культурної спадщини, створеної українським народом, утвердження її світової величі та подолання стереотипів меншовартості, успадкованих від чужинських режимів.

Основний зміст. Вважається, що більшість культур «живуть» близько 1000 років. Далі їхній простір поступово

звужується, культура старіє, замулюється повсякденністю й нічого нового не може запропонувати світові. Щоправда, бувають випадки, коли вона існує, розвивається й дарує свої надбання людям упродовж значно довшої, хоча й суперечливої історії. Китайська культура, скажімо, бере свій початок із середини II тисячоліття до нашої ери й впродовж тисячоліть чарує світ усе новими й новими надбаннями, підходами, прикладами. Такими ж довготривалими є єгипетська, індійська, скандинавська та багато інших культур народів світу. До їх переліку справедливо належить і культура великого українського народу – українська культура.

Наукові дослідження, особливо останніх десятиріч, засвідчують, що за умови прийняття як дійсного факту часу відліку життєдіяльності українців від трипільської людності її цілком закономірно можна вважати історично тяглою, нетлінною, багатотисячолітною. Звісно, це судження потребує додаткових досліджень. Незаперечним фактом залишається те, що українська культура існує здавна і до наших днів; вона постійно розвивається й, попри численні історичні випробування, втрати та перешкоди, зберегла свою життєздатність, творчий потенціал і здатність до оновлення, залишаючись самотутньою та плідною.

Що ж утримує українську культуру у статусі довготривалої, історичної й одночасно інноваційної, постійно молоді, оновлюваної й перспективної? На наш погляд, по-перше, міцне коріння [4], яке визріло у лоні життєдайної природи, що завжди слугувала невичерпним джерелом, основою-основ задоволення первинних потреб людей (харчі, одяг, житло тощо); по-друге, здатність українського люду вибудовувати власний спосіб життя на засадах розумної, морально й естетично обумовленої працьовитості; по-третє, історично сформована єдність волі і характеру, загартованість народу у боротьбі за власне існування, стійкість в обороні власних земель, людей і надбань від численних загарбників; по-четверте, нічим не обмежена «жадоба до життя», добробутного й щасливого існування у цьому просторі та часі; по-п'яте,

глибока любов до людини, рідного краю та його чарівної природи, яка пронизує кожну клітину української душі.

Щоправда, сучасний стан, як і якість життя українців, є історично не найкращим. Основною перешкодою її розвитку, причиною негараздів на сьогодні є війна. І доки українці не здобудуть в ній перемоги, назавжди не переконують світ у своєму праві на життя на власній (дарованій Богом) території, розвиток культури буде стримуватись непередбачуваними й несприятливими, а то й ворожими обставинами, глибокими глобально-світовими суперечностями.

Невтішність ситуації полягає ще й у тому, що колишні українські генії-культуротворці старіють, а молодь здебільшого виїжджає за межі країни в пошуках свого щастя. За даними соціологічного обстеження населення, у 2024-му смертність в Україні майже втричі перевищила народжуваність. За прогнозом Інституту демографії, в 2050 році населення України може скоротитися до 25 млн осіб [7]. Мимоволі на думку приходять геніальні рядки знаменитої Ліни Костенко:

Умирають майстри, залишаючи спогад,
як рану. В барельєфах печалі уже їм спиналася мить. А підмайстри іще не зробилися майстрами. А робота не жде. Її треба робить... [2].

Знаменита поетеса з боєм у серці характеризує стан, у якому перебуває українська культура. І дійсно, наша культура нині переживає не найкращі часи, перебуває у не найкращому стані. Дехто виїхав за кордон, вважаючи, що там існують кращі можливості для життя й професійної реалізації; інші покинули країну, втікаючи від війни, рятуючись від постійних дронівих та ракетних обстрілів; частина вирушила у тривалу мандрівку, керуючись прагненням пізнати світ і реалізувати власний потенціал; в силу власної допитливості з надією побачити світ, утвердити себе в ньому; ще хтось обрав навчання за кордоном, сприймаючи його як більш перспективне порівняно з навчанням в Україні. За офіційними даними Адміністрації державної прикордонної служби України, у 2024 році понад

30 млн разів громадяни України перетнули кордони держави, 443 000 з них не повернулися додому [8].

Проживаючи за межами власної держави, багато хто сумує за рідною землею, культурою, спілкуванням з друзями, планує швидке повернення. Традиційні батьківські цінності так просто не відпускають. Інші приживаються, знаходять роботу, нерідко стають відомими, а то й знаменитими, роблять свій внесок у розвиток народу, до якого прибила їх суперечлива доленосна хвиля. Дещо припадає й Україні. Виїхавши за кордон, переважна більшість переселенців залишається українцями, не пориває зв'язки з батьківщиною, популяризує, доносить до народів світу велич української національної культури, підтримує тих, хто залишився, увійшов до лав ЗСУ, став волонтером, докладають посильних зусиль для наближення української перемоги. Водночас переселенці переймають досягнення європейського способу життя, поширюють їх Україною і світом, сприяючи формуванню майбутнього – європейського, мирного, працьовитого, справедливого, про яке мріють практично всі народи світу.

Присутність українців у світовому просторі, як і їхній внесок у розвиток світової культури, зростає. Український сегмент у світовій культурі зростає. Усе це дає підстави вважати українську культуру та створену на її основі цивілізацію не лише «регіональними». Її значення є значно більшим. Українська культура, як і деякі інші світові культури, не обмежується часом; вона «живе у вічності», постійно відроджується, передаючи молоді свої найцінніші надбання – мудрість поколінь, моральну щедрість, матеріальні та духовні здобутки, здатність відчувати, осмислювати й перетворювати світ згідно з наративами, виробленими людством у процесі еволюції. Певно, саме до них належить культура українського люду. Її надбання досі вражають світову спільноту працьовитістю, сердечністю, моральною наповненістю, естетичною витонченістю і простотою, значимістю для цивілізації. До неї повсякчас звертаються всі ті, хто шанує розум, працю, щедрість і людяність, прагне вийти за межі

сушого й ошчасливити світ інноваційним проривом.

Звісно, були серед українців й люди іншого ґибу: порушники встановлених порядків, бешкетники, розбійники, злочинці, ґвалтівники. Їх менше. Але вони є. Як і серед інших народів світу. При цьому ця категорія людей існувала не лише в минулому. Існують вони й у нашій контраверсійній добі. Люди є люди. Пристосуванці, здирники, зрадники, дворушники, корупціонери й безпосередні бандити, мабуть, і надалі існуватимуть. Причини цьому різні, як і обставини життя конкретної особистості. Український соціум намагається перевишувати їх, привести до тям, створити умови, за яких асоціальна поведінка стане просто неможливою. Народ шанує національні та загальнолюдські традиції, гуманістичні цінності, які впродовж історії зміцнювалися, і намагається прищепити їх наступним поколінням.

«Ніщо не виникає з нічого», – говорили давні філософи. «Усе нове є відродженням давно забутого минулого», – підтверджує цю думку народна мудрість. І хоча зазначене може здатися лише черговим несподіваним поворотом авторської думки, всі народи і культури тільки тоді досягають успіху, коли серед комплексу новітніх знань та практичного досвіду знаходять місце здобуткам, на фундаментних опорах яких височіє будівля культури, зведена багатьма поколіннями впродовж тисячоліть. Саме перед ними, а також перед новими поколіннями постає обов'язок узагальнити здобутки української культури, сформовані впродовж тисячоліть, та осмислити їхнє національне, європейське і світове значення.

Трипільські українці. Українська історія розпочинається з трипільців. Серед основних надбань прадавнього українського люду, до яких на кожному новому повороті історії пильно придивляється світова спільнота, вирізняються насамперед технологія обробітку землі, землеробська культура. Досягнення трипільців у галузі культури ще маловідомі у світі. І це не дивно. Її вивчення розпочалося порівняно нещодавно. Однак чим глибше проникає в неї погляд дослідника, тим переконливіше

відкриваються роль і значення трипільця у розвитку не тільки української, а й великої європейської культури.

За справедливим висновком відомого українського історика Владислава Чабанюка, «трипільський світ, що розтягнувся на добрих дві тисячі років, на жаль, досі залишається в шорах сухих наукових текстів або міфологізованих соціальних мереж. Так, це мідно-кам'яна доба, світанок землеробських культур, переддень сучасної цивілізації з її містами, державами, воїнами й монументальною архітектурою. Саме тоді людство, яке жило примітивно і незмінно протягом сотень тисячоліть, вийшло на межу, після якої почався його карколомний рух до сучасного світу. Станься щось інакше – і ми були б іншими. Змінилося шість поколінь археологів-трипільцевців, а ми маємо лише кілька яскравих науково-популярних видань і жодного художнього фільму про людей кам'яної доби, які сім тисяч років тому на наших землях запустили аграрну справу, плавили метал, будували найбільші в тогочасному світі поселення й були східним форпостом Старої Європи» [11].

Цей висновок підтримує Володимир Сергійчук. Трипільська культура, зазначає дослідник, «протягом багатьох тисячоліть і аж донині дивує світ незбагненим, як для того часу, цивілізаційним досягненням людства. І не тільки в господарському сенсі, а й у нагромадженні духовних традицій, які передаватимуться з покоління в покоління. Тож немає ніякого дива, що хрестики трипільської кераміки так міцно вкоренилися в сучасних українських вишивках, а тогочасні вірування й досі плекаються в колядках і веснянках нашої духовності» [6].

Переживши віки, поборовши численні вторгнення різних племен та народів, трипільці не тільки збереглися, а й употужнили власне буття на цих землях як народ, який згодом утвердив себе під ім'ям українців. Зміцнившись упродовж віків, вони створили надбання, що послужили основою для облаштування східноєвропейської феодальної монархічної держави зі столицею в Києві, яка отримала назву Київська Русь. Упродовж IX–XIII століть

вона багато в чому слугувала зразком об-лаштування для низки народів і культур Європи. Колосальні надбання цивілізації подарували українці, що жили, творили й створювали в період Київської Русі.

Київська Русь. У глибокому історично-му контексті Київська Русь була першою легітимною українською державою, яка мала всі атрибути (ознаки) державності, співмірні з найбільш розвиненими державами Європи. Її здобутки в галузі культури досі вражають світ своєю вишуканістю, розумовою і чуттєвою насиченістю, а особливо – спрямованістю на реалізацію пріоритетів взаємоповаги й людяності. Політична організація порядку, матеріальна та духовна складові, облаштування військової (дружинної) справи, писемність та просвітництво, будівництво та архітектура, унікальність міжнародної дипломатії тощо багато в чому й сьогодні є зразками для заповнення багатьма народами світу.

Воістину не лише внутрішнє, а й високе міжнародне значення мала літописна традиція українців Х ст. Літописи, створені різними авторами при Десятинній церкві, Києво-Печерському монастирі, а особливо при Софійському соборі, є шедеврами загальнолюдського стибу. В них чітко й однозначно обґрунтовується ідея єдності народу, зокрема у її значенні для захисту земель і людей від ворожої стихії, розумно-морального упорядкування життєвого процесу, правил спілкування та поведінки людей у різноманітних життєвих ситуаціях.

Вражаючими й такими, що не втратили свого змістовного та ідейного сенсу до наших днів, є такі історико-літературні пам'ятки, як «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім», «Повчання дітям» Володимира Мономаха, «Києво-Печерський патерик» та інші твори київських авторів-літописців. Як зазначає академік Петро Толочко, увібравши в себе не лише весь досвід історичної писемності попереднього часу, а й досягнення європейської думки, традиції візантійської культури, автор «Повісті минулих літ», зокрема, «...розгорнув широку картину світової історії, показав місце слов'ян і Київської Русі в системі тодішнього світу, ствердив прогресивну

філософську ідею взаємозв'язку і взаємообумовленості історії всіх народів, рішуче засудив міжкнязівські усобиці» [9]. Після падіння Київської Русі традиції культуротворення підхопило, продовжило й розгорнуло Галицько-Волинське князівство.

Держава Романа і Данила Галицьких.

Переважаюча більшість істориків та культурологів розглядає Галицько-Волинське князівство як спадкоємця великої киеворуської культури. І це відповідає дійсності. Роман, його син Данило та й народ загалом розгорнули її до рівня європейського стибу як у матеріальному, військовому, так і в духовному вимірі, примножили славу українців як спроможних, талановитих у різноманітних сферах його життєдіяльності. Більше ніж століття Галицько-Волинське князівство було не лише помітним у європейському просторі, а й активним його суб'єктом. Король Данило створив державу, майстерно вибудовував стосунки з далекими і близькими сусідами, організував боротьбу проти монголо-татарських завойовників, успішно вів перемовини з Папою Римським, прозорливо визначив європейський вектор як основний напрям українського державотворення. Для України та європейського світу важливе значення мала обґрунтована миротворча дипломатія Данила Галицького. Історичні негаразди, які загострювалися у зв'язку зі суттєвим послабленням Галицько-Волинського князівства та посиленням литовсько-польського проникнення в Україну, призвели до появи на політичній арені такого помітного історичного явища й процесу, як козаччина.

Козаччина. Слово «козак» у перекладі з тюркської мови означає вільну, незалежну людину. За ним закріпилося й її визнання як людини військової, покликаної на військову службу, захист держави, охорону кордонів і громадський порядок. Оскільки починаючи з першої чверті XVI ст., через період Переяславської ради й до петровських реформ, козаки відігравали в суспільстві досить помітну роль, цей період закріпився в історії як «козаччина» – боротьба з несправедливістю, захист знедоленого люду, прагнення до вільного, самостійного розвитку.

Українські козаки – мужні і справні воїни, захисники знедоленого люду, над яким знущалися та всіляко пригнічували внутрішні можновладці, а особливо численні сусіди-завойовники. Навіть у важкі для українців «темні часи», серцевину яких визначала боротьба проти численних чужоземних загарбників, козаки створили визначні культурні надбання, що увійшли до скарбниці загальнолюдської цивілізації та й сьогодні значною мірою уособлюють українську ідентичність.

Козаки, зокрема, створили унікальну українську державу – Запорізьку Січ (Вишневецький), упорядкували демократичні засади її облаштування; подарували загальнолюдській спільноті першу Конституцію – Конституцію Пилипа Орлика; винайшли й запровадили у військову практику знамениту козацьку переможну військову технологію, козацьку раду, козацьке звичайне право, козацький суд тощо. «Козацтво» настільки увійшло в українську культуру, що й в наші дні визнається як феномен, який не тільки визначає її статус і сенс, але й внутрішній характер українців як непереможного «браття козацького роду». Козацтво – це гордість нації, приклад для наслідування молоддю, основна лінія виховання поколінь. Вагоме значення воно має й як приклад єднання світової спільноти.

Від Переяславської угоди до більшовицького перевороту. Переяславська угода перевернула український світ з ніг на голову, частково підпорядковувала його так званому «московському міру». Та, у свою чергу, перекваліфікувала українську культуру на свій лад, викрала її основні надбання, представила їх перед світом як власний культурний спадок. Проте українці не повелися, не втратили власний культурний сенс, ідентичність. Незважаючи на утиски та гоніння, вони працювали, творили й створювали.

Щоб зрозуміти й оцінити значення надбань української культури, їхню роль для Європи і світу, треба насамперед очистити її від зросійщення. На переконливих прикладах треба довести їх справжнє українське походження, показати їхніх талановитих творців – митців, письменни-

ків і поетів, просвітників та науковців, громадських і релігійних діячів, представників інших видів творчої діяльності, очистити від брутальних перекручень, спотворень і перейменувань, якими у всі часи зловживали владні структури, ідеологія та пропаганда російсько-царської та більшовицької імперій.

Українська культура виникла й розвивається як культура розуму та праці, високої моральності й духовної звитяги, громадянської спрямованості, як культура миру і глобальної справедливості. Так званій російській культурі не притаманна жодна із цих ознак. Вона виникла з ординської спадщини, наскрізь пронизаною загарбницькою філософією, а тому й постала перед світом як культура агресії, насильства, війни. Вона утверджувала наративи вивищення російського люду над іншими народами світу й за всю історію не створила нічого, що відповідало б ознакам гуманізму, справжній загальнолюдській моралі і людяності.

Навіть перебуваючи в імперському підпорядкуванні, українська культура постійно розвивалася, даруючи світові все нові й нові надбання. Вона утверджувалась як культура духовного раціоналізму та кордоцентризму – осмислення дійсності через поєднання розуму й діяльності, моралі, сердечності, емоцій, почуттів та «душевності» (Григорій Сковорода, Памфіл Юркевич, Дмитро Чижевський та ін.), як джерело цивілізаційного розвитку, привабливе і корисне для народів і культур світу.

Світ захоплюється художньою (поетичною та мистецькою) творчістю Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Гоголя; знаменитим твором для хору українського композитора Миколи Леонтовича («Щедрик»); звитягами козацького гетьмана Богдана Хмельницького; спортивними досягненнями майстра єдиноборств Івана Піддубного; знаменитими в ті часи були такі українські художники, як Іван Айвазовський, Ілля Рєпін, Архип Куїнджі, Казимир Малевич, Олександр Мурашко та інші.

Від створення до розпаду СРСР (1922–1991 рр.). Більшовицький перево-

рот 1917 року викликав далеко неоднозначну реакцію в росії, Європі і світі. Більшість людей його просто не розуміла. Своєрідним лихоліттям пронісся він і по Україні. Цілком зрозуміло, що привабливі гасла так званих «революціонерів», які захопили владу, зокрема «заводи і фабрики – робітникам», «земля – селянам», «мир – народам», задурманювали свідомість мас і втягували в свої ряди дедалі більшу кількість населення. Мало хто здогадувався, що ці гасла є цинічною соціальною технологією залучення прибічників, якою майстерно володіли більшовики-ленінці. Їх ніхто не збирався виконувати. І тому найбільш свідомі громадяни не приймали нову (більшовицьку) владу, протестували, повставали, бралися за зброю. Проте влада зміцнювалась.

Правдами й неправдами, через громадянську війну та масові репресії, їй вдалося вистояти, провести низку структурних змін, створити нове політичних об'єднання – СРСР, утвердити й нав'язати народам тоталітарний спосіб життя, всевладдя КПРС та її «озброєного загону» КДБ, інші репресивні структури, які захищали більшовицько-компартійний режим і в той же час переслідували, ув'язнювали, а то й просто знищували тих, хто цей режим не приймав, боровся проти нього чи бодай висловлювався про нього негативно.

Як засвідчує історія, найбільш переслідуваними та репресованими були представники вільнолюбного й талановитого українського народу. За підрахунками вчених, від 1927 до 1990 рр. в Україні було заарештовано понад мільйон осіб (з них понад 50 % – українці). 140 тисяч із них розстріляли. У 1930–1933 рр. серед 184 репресованих науковців України щонайменше 170 були істориками.

Проте життя продовжувалося. Хтось змирився і пристосувався, причаївся й мовчав; інший потерпав, але не корився, боровся і помирав; третій просто жив, скоріш відчуючи, аніж розуміючи, що весь цей більшовицько-комуністичний безлад рано чи пізно «виїсть» себе й зникне з політичної мапи країни і світу, а тому й творив, розуміючи, що збагачує надбання (культуру)

народу для його світового визнання і майбутнього процвітання. Найбільш успішними, результативними й переконливими у цьому були українці. Навіть у «темні часи» вони відшукували можливості для продуктивної творчості, розвитку матеріальної та духовної культури, утвердження її величі у Європі й у світі.

Серед досягнень української культури тих часів вирізняються, насамперед, грандіозні новобудови періоду індустріалізації. Таких темпів зростання, якими увійшли в історію так звані «радянські п'ятирічки», не знала, мабуть, жодна країна світу. Вкрай суперечливими були й такі інноваційні процеси, ініційовані більшовиками, як суцільна індустріалізація, колективізація, культурна революція. Відомим є й те, що досягнення в галузі виробництва, науки і культури супроводжувалися жорстоким ставленням до їхніх творців з боку тодішньої влади. Проте українці жили, творили й перемагали. Світового значення, наприклад, набули досягнення житомирця Сергія Корольова у галузі космонавтики, дніпропетровських вчених-ракетобудівників Станіслава Конюхова та Михайла Янгеля, харківського вченого-ядерника Антона Вальтера, видатного київського кардіохірурга (російського походження) Миколи Амосова, конструктора авіадвигунів, вченого з Богуславщини (Київська область) Архипа Люльки тощо. Усі геніальні українці, які жили й творили в колишній царській чи радянській імперії, у той час вважалися «російсько-радянськими». Щоправда, дехто з них справді народився в росії, однак більшу частину життя проживав (і створював шедеври науки і культури) в Україні, а тому цілком законно класифікується як представник талановитого українського люду.

Від часу проголошення незалежності до повномасштабного вторгнення в Україну рашистських окупантів (1991–2022 рр.). На мою думку, найвидатнішим надбанням української культури цього періоду став ініційований українцями розвал тепер уже колишньої «імперії зла», славнозвісного СРСР [3], який сприймався як страшилка для всього цивілізованого світу.

Проголошена Україна тримається на карті світу вже понад 30 років. Вона стоїть і бореться, даючи відсіч ворогові. Рішучість і стійкість українців переконують, що українська держава й надалі буде спроможною, сильною, нескореною. Злоякісність комуністичної імперії не знала меж. В заручниках вона тримала не лише українців, а й увесь світ. СРСР втручалась у демократичні вибори інших держав, інспірувала державні перевороти, насаджувала пріоритети, що підживляли національну складову державності, спотворювали свідомість людей оманливими, злоякісними сюжетами, налаштовували їх проти існуючої влади, втручались у їх внутрішні справи, нерідко розпочинали військові дії. Ініційований українцями розвал «імперії зла» для багатьох країн світу став знаменно-прогресивною подією історичного значення.

Не меш важливими досягненнями України більш як 30-річного існування як незалежної держави є факт встановлення дружніх партнерських зв'язків з низкою держав цивілізованого світу, здійснення доленосного європейського вибору, відмова від ядерної зброї. За допомогою міжнародних партнерів Україна інтенсифікувала процес подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, практично завершила перехід від тоталітаризму до демократії, від вульгарно-планової до ринкової економіки; від прокомуністичного моноідеологізму до ідеологічного плюралізму, свободи слова, конституційно упорядкованого життєвого процесу. Хоча державотворчий процес у цей період мав також низку прорахунків, недоліків і болючих втрат. Молода держава не змогла відстояти Крим і частину Донбасу, не змогла зміцнити національну ідентичність, що визначає зв'язок людей із державою та їхню готовність захищати її. За висновками С. Плохія, їй не вдалося створити систему управління економікою, яку люди б вважали справедливою, уникнути всевладдя олігархів, соціально-економічного безправ'я [5].

Світ перевів подих, однак, як з'ясувалося, ненадовго. Означені перетворення здійснювалися в Україні повільніше, ніж у країнах так званого колишнього «соціалістичного табору», особливо в Польщі, Словаччині, Чехії та країнах Балтії. Причини цього відомі, але навіть з початком рашистської агресії українці не відмовилися від обраного курсу. Навпаки, вони об'єдналися й організували гідний опір агресору. Спільно з партнерами створили ефективну захисну зброю й постійно вдосконалюють її як основний аргумент майбутньої української перемоги. Саме вона стане найбільш суттєвим і значущим подарунком українців світовій спільноті. У цьому її цивілізаційна велич і привабливість для народів світу.

Унікальна й неповторна українська культура виникла, живе й розвивається в контексті загальносвітової спільноти народів, прагне жити з ними в мирі, взаємному повазі та співпраці. Вона не приймає зла, насильства і несправедливості й водночас утверджує пріоритети добра, істини і краси, моральної вмотивованості, життєдіяльності народів і культур всього цивілізованого світу. Українці міцно тримають у власних руках життєлюбний стяг свободи, повсякчас утверджують справедливість, вносять суттєві ініціативи щодо єдності й порозуміння, підтримки та співпраці всіх народів і культур світу.

Унікальна й неповторна українська культура виникла, живе й розвивається в контексті загальносвітової спільноти народів, прагне жити з ними в мирі, взаємному повазі та співпраці. Вона не приймає зла, насильства і несправедливості й водночас утверджує пріоритети добра, істини і краси, моральної вмотивованості, життєдіяльності народів і культур всього цивілізованого світу. Українці міцно тримають у власних руках життєлюбний стяг свободи, повсякчас утверджують справедливість, вносять суттєві ініціативи щодо єдності й порозуміння, підтримки та співпраці всіх народів і культур світу.

Конфлікт інтересів: Андрущенко В. є головним редактором журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався уповноваженим редактором, який не перебував у підпорядкуванні автора та не мав конфлікту інтересів. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

Конфлікт інтересів: Андрущенко В. є головним редактором журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався уповноваженим редактором, який не перебував у підпорядкуванні автора та не мав конфлікту інтересів. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

ЛІТЕРАТУРА

1. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. (2016). Г. Боряк (кер. авт. кол.), В. Головка (координатор проєкту), В. Даниленко, С. Кульчицький, О. Майборода, В. Смолій (відп. ред.), Л. Якубова, С. Янішевський ; НАН України ; Ін-т історії України. К. : Ніка-центр. 796 с.
2. **Костенко, Л.** (1977). Умирають майстри. UkrBooks.com. Українська та світова література. URL: https://library.ukrbooks.com/Umyrajut_majstry/
3. **Михальченко, М., Андрущенко, В.** (1996). Біловежжя. Л. Кравчук. Україна 1991–1995. Київ.
4. **Паїк, В.** (1995). Корінь безсмертної України і її народу. Львів.
5. **Плохій, С.** (2025). Присмерк імперії. Російсько-українська війна очима історика. Київ.
6. **Сергійчук, В.** (2026). Вічний клич з минулого: витримати! Україна молода. 11 лютого. С. 6.
7. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. (2024). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80>
8. **Тарасовський, Ю.** (2025). Майже 450 000 українців виїхали і не повернулися додому в 2024 році. За три роки війни – близько 3 млн. Forbes. URL: <https://forbes.ua/news/mayzhe-450-000-ukraintsiv-viikhali-i-ne-povernulisya-dodomu-v-2024-rotsi-za-tri-roki-viyni-blizko-3-mln-15012025-26301>
9. **Толочко, П.** (1996). Київська Русь. К. 315 с.
10. Україна: Утвердження незалежної держави (1991–2001) (2001) / редкол.: В. Смолій (голова) та ін. ; авт.: Н. Барановська, В. Верстюк, С. Віднянський та ін. К. : Альтернативи. 704 с.
11. **Чабанюк, В.** (2025). Трипілля. Спочатку була глина. Київ.

REFERENCES

1. 25 rokiv nezalezhnosti: narysy istorii tvorennia natsii ta derzhavy. (2016). [25 years of independence: essays on the history of the creation of a nation and a state]. [H. Boriak (ker. avt. kol.), V. Holovko (koordynator proiektu), V. Danylenko, S. Kulchytskyi, O. Maiboroda, V. Smolii (vidp. red.), L. Yakubova, S. Yanishevskiy]; NAN Ukrainy ; In-t istorii Ukrainy. K.: Nika-tsentr. 796 s. [in Ukrainian].
2. **Kostenko, L.** (1977). Umyraiut maistry. [Masters are dying]. UkrBooks.com. Ukrainaska ta svitova literatura. URL: https://library.ukrbooks.com/Umyrajut_majstry/ [in Ukrainian].
3. **Mykhalchenko, M., & Andrushchenko, V.** (1996). Bilovezhzhia. L. Kravchuk. Ukraina 1991–1995. [Bialowieza. L. Kravchuk. Ukraine 1991–1995]. Kyiv. [in Ukrainian].
4. **Paik, V.** (1995). Korin bezsmertnoi Ukrainy i yii narodu. [The root of immortal Ukraine and its people]. Lviv. [in Ukrainian].
5. **Plokhii, S.** (2025). Prysmerk imperii. Rosiisko-ukrainska viina ochyma istoryka. [Twilight of the Empire. The Russo-Ukrainian War through the Eyes of a Historian]. Kyiv. [in Ukrainian].
6. **Serhiichuk, V.** (2026). Vichnyi klych z mynuloho: vytrymaty! [The eternal cry from the past: endure!]. Ukraina moloda. 11 liutoho. S. 6. [in Ukrainian].
7. Stratehiia demohrafichnoho rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku. (2024). [Demographic Development Strategy of Ukraine for the period until 2040]. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#-Text [in Ukrainian].
8. **Tarasovskiy, Yu.** (2025). Maizhe 450 000 ukraintsiv vyikhaly i ne povernulysia dodomu v 2024 rotsi. Za try roky viiny – blyzko 3 mln. [Almost 450,000 Ukrainians left and did not return home in 2024. During the three years of war, about 3 million]. Forbes. URL: <https://forbes.ua/>

news/mayzhe-450-000-ukraintsiv-viikhali-i-ne-povernulisya-dodomu-v-2024-rotsi-za-tri-roki-viyni-blizko-3-mln-15012025-26301 [in Ukrainian].

9. **Tolochko, P.** (1996). Kyivska Rus. [Kievan Rus]. K. 315 s. [in Ukrainian].

10. Ukraina: Utverdzhennia nezalezhnoi derzhavy (1991–2001) (2001). [Ukraine: Establishment of an independent state (1991–2001)]. Redkol.: V. Smolii (holova) ta in.; Avt.: N. Baranovska, V. Verstiuk, S. Vidnianskyi ta in. K.: Alternatyvy. 704 s. [in Ukrainian].

11. **Chabaniuk, V.** (2025). Trypillia. Spochatku bula hlyna. [Trypillya. In the beginning there was clay]. Kyiv. [in Ukrainian].

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026